

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата психологічних наук, доцента
Борисюк Ольги Миколаївни
на дисертаційну роботу Платонова Владислава Максимовича
**«Професіографічний аналіз діяльності фахівців піротехнічних підрозділів
Державної служби України з надзвичайних ситуацій»**,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 – Психологія

Дисертаційна робота Платонова В.М. присвячена вирішенню важливого науково-практичного завдання у галузі психології, а саме професіографічного аналізу діяльності піротехніка Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

В умовах воєнного стану Україна особливо потребує фахівців із саперної справи для швидкого та якісного розмінування своїх територій, відновлення всіх видів життєдіяльності суспільства та забезпечення безпеки цивільного населення, тому тема дослідження є актуальною та обґрунтованою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Національного університету цивільного захисту України у межах науково-дослідної роботи «Психологія професійного здоров'я працівників сектору безпеки та оборони України» (№ ДР 0120U000003) та пов'язане з реалізацією постанови КМУ від 10 листопада 2021 року №1207 «Про утворення Національного органу з питань протимінної діяльності» та наказу Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 9 січня 2023 року №9/3/5 «Про затвердження Порядку здійснення координації діяльності центру протимінної діяльності, центру гуманітарного розмінування та центру соціально-гуманітарного реагування секретаріатом Національного органу з питань протимінної діяльності».

Метою роботи є на основі комплексної оцінки організаційно-правових та індивідуально-психологічних особливостей діяльності фахівців піротехнічних підрозділів ОРС ЦЗ ДСНС здійснити професіографічний опис даної професії.

Наукова новизна отриманих результатів.

Вперше на основі комплексного дослідження здійснено професіографічний опис діяльності фахівців піротехнічних підрозділів ОРС ЦЗ ДСНС та виявлено їх ПВЯ.

Вперше розроблено психограму фахівця-піротехніка Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Уточнено психодіагностичний інструментарій для проведення професійного психологічного відбору кандидатів у піротехніки Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Дістали подальшого розвитку підходи до психологічного супроводу професійної діяльності фахівців екстремального профілю.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота загальним обсягом 206 сторінок, складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел зі 171 найменувань, 5 додатків, містить 4 рисунки та 20 таблиць.

Аналіз змісту дисертаційної роботи

У *вступі* подано загальну характеристику дисертаційної роботи. Обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету роботи та основні завдання дослідження, показано зв'язок роботи з науковими програмами. Наведено дані про особистий внесок здобувача, апробацію роботи та публікації.

У *першому розділі* проведено теоретичний аналіз психологічних джерел з питань професіографічного аналізу діяльності в межах психології праці, в яких висвітлено основні підходи, концепції та положення для визначення професійно важливих якостей працівника та створення професіограм. Аналіз сучасних психологічних досліджень із професіографічного аналізу діяльності показав, що для вивчення діяльності комплексним методом є професіографія, яка являє собою опис об'єктивних характеристик професії, функцій та процесів професійної діяльності.

Проведений аналіз сучасного стану проблеми розробки професіограм основних спеціальностей у межах ДСНС дозволив визначити наявні актуальні питання в забезпеченні психологічного супроводу професійної діяльності та виявити проблемні місця в галузі функціонального призначення в інших професіях служби цивільного захисту, зокрема піротехніків. Визначено, що відбір на навчання та проходження служби фахівцем-піротехніком, відповідно до існуючих нормативних документів, виконується на загальних підставах, без урахування особливостей професії. Саме ця особливість, в першу чергу, й обумовлює актуальність даної наукової проблеми.

У *другому розділі* наведено характеристику вибірки, до якої увійшли 130 піротехніків ДСНС з різних областей України, а саме: Харківської, Чернігівської, Львівської, Миколаївської, Донецької, Луганської, Черкаської, Сумської та Київської областей. Вибірка була розподілена в залежності від стажу служби на посаді піротехніка. Підбір методик дослідження базувався на статистичних даних про їх валідність, надійність та диференційованість для визначення індивідуально-психологічних професійних якостей піротехніків ДСНС України. Підібрані різні методи для визначення рівня професійно

важливих якостей фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС України. Математично-статистична обробка отриманих даних проводилась за допомогою математичних критеріїв: t-критерій Стьюдента, ϕ -кутове перетворення Фішера, регресійний аналіз, факторний аналіз. Отримані результати оброблено за допомогою стандартизованого пакету програм IBM® SPSS® Statistics 23.0.

У *третьому розділі* визначено особливості професійної діяльності піротехніків ДСНС. Проведений аналіз стандартних операційних процедур та нормативно-правового регулювання діяльності дав змогу визначити вразливі місця функціонального призначення піротехніка. Діяльність піротехніка відбувається в екстремальних умовах та супроводжується станом невизначеності та дефіциту інформації. Наведено стислий психологічний опис основних дій піротехніка, з яких прослідковується зміна психологічних станів через вплив виконуваних робітничих операцій. Виділено емоційні стани, при тривалому їх переживанні, негативно впливають на стан працездатності піротехніка, що супроводжується перевтомою та переживанням монотонії. Проведено вивчення основних емоційних станів піротехніків під час виконання завдань в умовах військових дій, що здійснено за допомогою методу контент-аналізу, де проаналізовано фото- та відеоматеріали діяльності піротехніків ДСНС України. Визначення піротехніками суб'єктивного сприйняття своєї професії дало змогу показати, що всі піротехніки переживають негативні психічні стани, виконуючи свою діяльність, а це: страх, хвилювання, емоційна напруга, невизначеність, стан тривоги, втома. Це обумовлено значною кількістю стрес-факторів, що виникають під час виконання завдань з розмінування.

У *четвертому розділі* запропоновано перелік професійно важливих якостей фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС України, що складають основу психограми цієї діяльності; досліджено психологічну основу успішності професійної діяльності фахівців-піротехніків при виконанні професійних завдань. Визначено, що головними в структурі професійно важливих якостей фахівців-піротехніків є наступні групи властивостей: моторні, атенційні, емоційні, вольові, мнемічні.

Розроблено математичну модель прогнозування ефективності професійної діяльності фахівця-піротехніка при виконанні завдань за призначенням. Визначено, що основними професійними якостями фахівця піротехніка для успішного виконання діяльності є якості, що належать до психофізіологічних процесів, пізнавальних процесів та емоційно-вольового компоненту.

У *висновках* розкрито основні наукові досягнення автора, чіткі та якісні характеристики отриманих результатів, що свідчить про досягнення поставленої мети.

Зміст кожного розділу підпорядкований меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки, зумовлені теоретико-методологічним розумінням автором окресленої проблеми наукового пошуку.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Отримані автором наукові результати достатньо обґрунтовані, що підтверджується коректністю постановки задач досліджень, теоретичним обґрунтуванням основних професійно-важливих якостей, які складають основу психограми фахівця піротехнічних підрозділів ДСНС України.

Теоретичні та експериментальні дослідження є достатньо науково обґрунтованими, їх достовірність підтверджена різними методами досліджень, що засновані на математичному моделюванні та прогнозуванні.

Публікації здобувача за темою дисертації. Наукові результати дисертації висвітлені у 20 наукових працях: 4 статтях у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus, Academic Research Index – ResearchBib, Ulrich's Periodicals Directory, Root Indexing, Ulrich Web, Cite Facto тощо; 16 тезах доповідей на конференціях.

Практичне значення отриманих результатів полягає у вдосконаленні процедури професійно-психологічного відбору кандидатів на посади піротехніків, визначення основних та другорядних індивідуально-психологічних та професійно важливих якостей, які висуваються до претендентів на навчання та проходження служби за професією «піротехнік ДСНС України». Отримані результати можуть слугувати основою для розробки програм щодо попередження негативного впливу факторів службової діяльності на фахівців піротехнічних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Розроблена психограма фахівця-піротехніка може бути використана відділами кадрів та іншими підрозділами, що займаються відбором працівників на навчання та проходження подальшої служби за професією «фахівець-піротехнік», закладами вищої освіти, які підпорядковуються Державній службі України з надзвичайних ситуацій при відборі курсантів на навчання.

Результати дослідження впроваджено у процес професійно психологічного відбору фахівців у Міжрегіональному центрі гуманітарного розмінування та швидкого реагування ДСНС України (акт впровадження від 16 червня 2023 р.), у навчальний процес здобувачів вищої освіти зі спеціальностей «Психологія» та «Цивільний захист» у Національному університеті цивільного захисту України (акт впровадження від 21 червня 2023 р.).

Таким чином, виклад матеріалу в дисертації логічний та послідовний, має науковий характер та прикладне значення. Для тексту дисертації характерним є змістова завершеність, цілісність, уміле апелювання науковими фактами та термінологією. Можна з упевненістю узагальнити, що автор дисертації володіє нестандартним науковим мисленням, виявляє дослідницький хист до аналізу та

узагальнення накопиченого матеріалу, вміє формулювати конкретні та самостійні висновки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Високо оцінюючи дисертацію, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування, що виникли в процесі рецензування роботи й вимагають окремих уточнень і пояснення.

1. Аналізуючи підходи до визначення професійних якостей фахівця, автор посилається на акмеологічний підхід на стор. 51 дисертаційної роботи. На нашу думку, поняття акмеографії та її особливості розкрито автором не в повному обсязі. Дисертаційне дослідження значно б підсилилось за умови розгляду основної відмінності акмеографії від професіографії.

2. На наш погляд, робота набула б більшої вагомості, якщо досліджуваних піротехніків розподіляли не лише за критерієм стажу перебування на посаді, а і за іншими критеріями професійної діяльності, наприклад: кількість виїздів на розмінування, мають відомчі нагороди за проведення робіт з розмінування або розподілити за складністю виконання робіт.

3. У третьому розділі роботи автор приводить попередні дослідження фахівців-піротехніків МНС України, де наводиться мотиваційна складова. У власному дослідженні мотиваційна складова автором не розглядається, а також не досліджується як професійна якість у представників даної професії. Робота значно б виграла за умови, якби дисертант розглянув мотиваційну складову у переліку професійно важливих якостей фахівців-піротехніків ДСНС України.

Водночас вважаємо, що вказані зауваження та побажання мають дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження Платонова Владислава Максимовича

Загальний висновок

У дисертаційній роботі ПЛАТОНОВА Владислава Максимовича *«Професіографічний аналіз діяльності фахівців піротехнічних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій»*, що представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія», отримані суттєві нові наукові та практичні результати. Робота в цілому вирішує важливе науково-практичне завдання у галузі психології, а саме професіографічний аналіз діяльності піротехніка Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Зміст дисертації відповідає поставленим завданням, наукові положення містять наукову новизну та відображені у наукових виданнях України. Текст дисертації написаний науковим стилем. Зміст та напрям досліджень відповідає

профілю спеціальності. Таким чином, дисертаційне дослідження ПЛАТОНОВА Владислава Максимовича на тему «Професіографічний аналіз діяльності фахівців піротехнічних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій», за своєю актуальністю, достовірністю результатів досліджень, новизною та практичним значенням відповідає чинним вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44, а її автор – ПЛАТОНОВ Владислав Максимович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – «Психологія».

Офіційний опонент:

доцент кафедри теоретичної психології
Інституту управління, психології та безпеки
Львівського державного університету
внутрішніх справ

канд. психол. наук, доцент

Ольга БОРИСЮК